

BEÑAT OIHARTZABAL EUSKALTZAINDIAN SARTZEA

Angelu, 1991-VI-1

Jean Haritschelhar

J. Haritschelhar-en sarrerako erantzuna

Euskaltzain lagun kideak,
Agintari Jaunak,
Andereak eta Jaunak.

Zure mintzaldi jori eta ederra bururatzean Etxepare medikuaren aforismo bat aipatu duzu:

Mintzatzekotz behar da
Zerbait erraiteko;
Hura erran;
Eta gero, ixilik egon.

Nik orain, mintzatu beharrean, badut zer erran zuri buruz eta ez naiz ixilik egonen gogoan dudan hura erran arte.

Eskerrak zor dizkizut aitabitxi gisa hautatu nauzulakotz, ohore baita beti euskaltzain batentzat euskaltzain berri bati erantzutea sarrera egunean.

Eskerrak ere Angelu honetan emaiten duzulakotz zure sarrera mintzaldia. Duela bi urte Peillen-ek eman zuen Baionako udaletxean, aurten zuk Angeluko herriko etxean; seinale ona erakusteko ez direla Iparralde honetan baserrietan bakarrik bizi euskaldunak, bizi direla ere itsas aldean, Iparraldeko hiri gotorretan, Baionan, Angelun, Miarritzen, hala nola Donibane Lohizunen eta Hendaian, erakusteko euskara dela laborarien mintzaira eta hiritarrena berdin, zu eta ni bezalako erakasle eta ikertzaileena eta, azkenean, adibide xoil baten emaiteko, bi euskaltzain bizi garela Angelu honetan.

* * *

Lehendabiziko aipamena Lafitte kalonjeari eskaini diozu. Hain zuzen ere Lafitte da gu bien arteko lokarria. Hala nola zu, duela orain hogeit bat

urte —1970-ean diozunez— “izan zaren Lafitte-ren ikusten haren arabera euskararen funski ikasteko zer bide segitu behar zen galdatzeko”, gauza bertsua gertatu zitzaidan urte parrasta bat lehenago, egin nuelarik Lafitte-ren ezagutza eta eman zizkidalarik dotzena bat liburu lanean has nendin. Zu eta ni beraz, ez balinbagara izan Lafitte-ren ikasleak, haren dizipuluak izanak gara eta ongi da, holako biltzar ospetsu batean, zuk nik bezala eskain diezaiogun gure maisuari merezi duen omenaldia.

Bigarren aipamena jarriko zaren aulkiaren jabe izan denari egin diozu, Jean Hiriart-Urruty, Baionako diosesako bikario nagusi eta euskaltzain zenari. Aitortzen duzu zuhaurek ez duzula biziki ezagutu. Halere, oraintxe bertan, gure aintzinean berpiztu duzu, erakutsiz egiazki nor zen, aurkituz behar ziren lekukoak, jakinik idazle batek —halakoa zen Hiriart-Urruty— idatzi dituen artikulu eta liburuetan bere barreneko egia salatzzen duela.

Euskaltzaindian sartu naizen geroztik —hogeita bederatzi urte aurretik— Iparraldeko euskaltzainen beribil gidari izana naiz. Nere beribiletan jarri dira Lafitte, Dassance eta Larzabal, azken honek airosten zuela beribil osoa antzoki bilakatuz. Bertzeak, orduan, ixilik zeuden, beharriak xut, erne, xoratuak, Larzabal-ek berak betetzen zuela eremu guzira bere ipuin, zirtu, kantu eta irriekin. Noiztenka, ixiltasunetik jalgirik, entzun zitekeen Lafitte-ren karkaila ozena, edo berdin Dassance-ren boz ezti eta mehea. Gero, berriz hasten zen antzerkilaria bere antzerti munduan murgildua.

Denbora joan, denbora jin, bertze euskaltzain batzu sartu dira nere beribiletan. Hala nola Hiriart-Urruty eta Charritton. Asma dezakezuen bezala hirukote horretan, duda izpirik gabe, hizlaria zen Charritton. Gai nagusiak: eliza, kontzilioa... eta euskara. Hasten zen Charritton eta denek dakizuenez, iturritik nasaiki darion ura bezala heldu zaio Charritton-i elea gero eta nasaia, uholde baten pare denak gaintzen dituela: elizak hau ez asmatu, elizak hori ez obratu, elizak euskara zokoratu eta holako eta holako.

Charritton, eskuineko jarlekuan baitago beti, bertzenaz nahasten baita beribilean, erdi itzulirik ari zitzaion Hiriart-Urruty-ri, honek ixilik eta irriño bat ezpainenetan hartzen zuela ele-erauntsia. Noiztenka halere, uholdea baretzen zelarik, zirtu batekin erantzuten zion Hiriart-Urruty-k. Ez zen orduan bikario nagusia mintzo, baina bai adixkidetasun haundienean lehengo Ganix Sudurluz. Egia erran, bi Sudurluzen arteko eztabaidak ziren, adixkideen arteko eztabaidak, Charritton-ek maite dituenak, Hiriart-Urruty-k ez zituela hastio batere.

Orain, gehienetan, lau gara nere beribilean, Charritton, Peillen eta zu, lauak Angelu-Baionan bizi garenak. Emeki-emeki, denboraren eraginez, aldatzen ari da Euskaltzaindia, beti gaztetzen ari. Batzu joaiten dira

laurden adinera heldurik, bertzeak gazterik oraindik, Hiriart-Urruty bezala heren adin horretan berrikitan sarturik, gazteagoak sartzen direla haien ordain, bainan aldakuntzarik haundiena da apaizen ordez sartzen direla laikoak. Iparraldean azken urte hauetako lekuko dira: Charritton Lafitteen orde, Peillen Larzabal-en orde eta orain, zu, Hiriart-Urruty-ren aulkiari jartzen zarela.

* * *

Sortu zara Euskal Herritik urrun, Peillen bezala, Parisen, 1949-ko martxoaren 17-an. Berrikitan bete dituzu 42 urte eta zutaz mintzatzeko zure familia aipatuko dut lehenik. Aita eta ama Parisen bizi, hala beharrez, garai hartan euskaldunak Euskal Herritik urrundu beharrean baitziren, batzu Ameriketara joz, bertzeak Bordele edo Parisera, hemen bertan bizitzeko manierarik ez zelakotz.

Aitamak Parisera joanak baina hiru semeak orain Euskal Herrian bizi, Euskal Herrian lan egiten, Euskal Herrian familiatuak, zu, haietarik gazteena, haiek bezala, zure hiru haurrekin. Hori da Iparraldeak bizi duen aldakuntza, jendea eta bereziki gazteria gero eta gutiago erbestera doala, gero eta nahiago egoitzen dela sorterrian, erran nahi dut Euskal Herrian, Baionan eta Angelun bereziki, euskaldunek berek sortzen dituztela lanpostuak, hots, hitz batez erraiteko, Iparraldeko seme-alabek sorterriaz jabetzen ari direla.

Mespretxu gutiago euskaldunentzat gaur egunean: ez dira lehen bezala sehi joaiten baserrietako alabak ez eta morroin mutikoak, Ameriketara joaiteko uhaina agortua da, segitzen dituzte estudioak bigarren maila eta unibertsitateetan, prestatzen ari dira etorkizunari buruz, badakite gehienetan zer nahi duten, badute lehen baino gehiago herriaren kontzientzia.

Zuk, 1967-an burutu zenituen bigarren mailako estudioak eta Nanterreko unibertsitatean hasi Deretxo-ko lizentzia. Han zinen beraz hasi zirelarik 1968-ko martxoko gataskak eta gero maiatzeko iraultza. Ez dakit parte hartu zenuen ala ez. Dakidana da 1971-an lizentzia eta maisutza lortuak zenituela eta beraz ez zenuela denborarik galdu iraultzatxo hartan eta iraultzatxoaren ondorioetan.

Zuhaurk diozu Gabriel zure anaiaren eraginez hasi zinela bertze begi batez behatzen Euskal Herria. Haur sortu berriak soako bat emaiten dio ingurumenari, emeki-emeki hartaz jabetzen da, munduaren kontzientzia hartzen du. Guhauri eta zuri ere gauza berbera gertatu zaigu: emeki-emeki sortu da gure baitan Euskal Herriaren kontzientzia, argitxo bat bezala lehenik eta argiago dirdiratzen duena.

Oroit naiz egin nuelarik zure ezagutza: 1972-ko urriaren lehen egunetan. Errefusiatuen alde Iparraldeko hiru gaztek gose greba bat hasi

zuten Baionako Katedralean; hiru zineten, Mattin Larzabal, zu eta ene seme gehiena. Hamazazpi egun iraun zuen grebak, hamazazpi egun eta gau luze zuentzat, hamazazpi egun eta gau luze zuen aitamentzat. Ezin ahantzizkoak! Belaunaldi berri batek erakusten zuen bere abertzaletasuna, aldarrikatuz goraki bere pentsamoldea. Geroztik hemeretzi urte iragan dira: ez du gizon helduak ukatu gaztearen sendimendua.

Herriaren kontzientziarik ez dago euskararen kontzientziarik gabe. Aitamak euskaldunak, aita hazpandarra, ama heraitarra, euskara entzun duzu beti, nahiz Parisen bizi. Zuhaurk aitortzen duzu euskara ulertzen bazenuen ere ez zenuela trebetasun haundirik erabiltzeko. Baina hartu zenuen behar den bezala ikasteko xedea, hartaz osoki jabetzeko. Iruñea ondoko Zizur herrian alfabetatzeko klaseak segitu zenituen bortz astez eta geroztik euskaldundu zara errotik.

1970-eko hamarkada horretan bihurgune bat hartzen duzu: lehenik ezkondu eta familiatu; hiru haur dituzue: Ortzi, Xabier, Joana, hiruak ikastoletan ibiliak, hiruak euskaldunak.

Horiekin ere belaunaldi berri bat heldu da, ikastolen belaunaldia. Lanean hasi zara Hendaiaiko itsas-ospitaleko ekonomi-zerbitzuetan dere-txoko diplomak baliatuz.

Atsegin gutiko lana beharbada! Abertzaletasunak eta euskararen kez-kak erroak eginak dituzte zure baitan. Maite duzu euskara, maite halaber erakaskuntza. Denbora berean Seaskak sortutako bigarren mailako euskar-zako erakasle bilakatzen zara, Pariseko unibertsitate batetan hasten dituz hizkuntzaritzako lizentzia eta maisutza, etortzen zara neregana III. zikloko tesiaren egiteko nahian, Bordeleko unibertsitatean. Elgarrekin hautatzen dugu gaia: "Charlemagne pastoralaren edizio kritikoa", hola bertze euskalki baten jabetzeko parada ederra zenuelakotz.

Langile porrokatua zara, denak elgarrekin eramaiten baitituzu: erakaskuntza, ikaskuntza, ikerketak. Hizkuntzaritzako lizentzia eta maisutzak lortzen dituzu 1981-ean, III. zikloko doktore titulua 1982-an, biharamu-nean Bordeleko unibertsitateak emaiten ziola "doctor honoris causa" titulua Koldo Mitxelenari. Oroit naiz nola Mitxelenak goraiatu zuen zure lana, erranez beharrezkoa zela argitaratzea. Hori egina da, berant balinbada berant, *A.S.J.U.* aldizkarian. Eredutzat har dezakete lan hori edizio kritiko bat egin nahi duten ikasleek.

Galdegin nizun orduan euskal gramatikaren erakastea Baionan sortu berriak genituen euskal estudioetan. Baietz erantzun zenidan eta 1981-etik gero, hamar urte bururatzera doaz, eman dituzu klaseak. Halere, urrats bat gehiago nahi zenuen eman. Hizkuntzaritza estatuko doktoregoa nahi zenuen lortu. 1984-ean C.N.R.S. deritzan instituzioan sartu zara, ikerketak sustatzen dituen instituzioan, denbora osoa ukanez lanean aritzeko.

Ari izan zara gogotik eta beti bezala erne eta sakon. Euskal joskera hautatu zenuen gaitzat, edozein hizkuntzatan guti landua eta sakondua den gaia. Egia erran, bazenuen gidari on bat baino hobea Culioli jaun erakaslearekin, mundu guzian ezagutua den erakasle eta ikertzailea delakotz.

1987-an beraz, Pariseko VII.unibertsitatean, irakurtu zenuen zure lan bikaina: *Etude descriptive de constructions complexes en basque: propositions relatives, temporelles, conditionnelles et concessives*, 759 orrialdetako. Aho batez epaimahaiak (Culioli, Bernard Pottier, Marie Claude Paris, Georges Rebuschi eta nihaurk) erabaki genuen lan horrek merezi zuela “mention très honorable” edo bertzalderdian erraiten den bezala “*apto cum laude*”, hots, aipamen gorena.

Orain C.N.R.S. delakoan kokatua zara “*maître de recherches*” tituluarekin, denbora guzia daukazula ikerketetan aritzeko. Eta ari zara hogeii liburu edo artikulu jadanik argitaratuak dituzula euskarari edo euskal literaturari buruz, nahas-mahas Charlemagne pastoralaren edizio kritikoaz gain, “*Deux pastoraillers du XIXe siècle*”, “Zuberoako herri teatroa” edo “Ba - baiezko aurrizkia”, “Behako bat ezezko esaldieri”, “Erlatibakuntza: perpauis erlatiboen egitura”, “Operatzaile isila euskarazko perpauis erlatiboetan”, “Izen ordain espletiboak eta euskal aditzaren morfologia” eta berteze... joskera beti lantzen duzula zure tesiaren ildotik joanez.

1989-1990. ikasturtea “Massachusetts Institute of Technology” delakoan iragaiten duzu ikertzaile trukaketen bidez eta argitaratu duzu hogeii orrialdetako artikulu bat ingelesez eta berteze biga argitaratuko dituzu, horiek ere ingelesez idatziak. Beraz lau hizkuntza menderatzen dituzu: euskara, frantsesa, espainiola eta ingelesa. Jakitate haundiko ikertzaile egina zara. Hala erabaki du C.N.R.S. delakoak iazko urrian eskaini dizularik bere brontzezko medaila zure ikerketa lanarengatik.

Ez nuke ahortzi nahi Euskaltzaindian egiten duzun lana. 1984-ean euskaltzain urgazle izendatua zara baina jadanik gramatika batzordean sartua zinen. Badakite zure kideek zein sakonki ari zaren lanean, zer parte haundia hartzen duzun sortzen diren eztabaidetan, beti begionez ikusten dituztela zure iritziak. Bazekiten euskaltzainek, gazte izanikan ere, zer ziren zure merezimenduak, orain bertan aipatu ditudanak, eta joan den irailean, Lizarran bilduak ginelarik, hogeii boz-emailetarik hemezortzik zure alde bozkatu zuten. Zenbakiek erakusten dute zein ederki onartua zaren Euskaltzaindian.

Dassance eta Hiriart-Urruty-ren ondotik jarriko zara hamaseigarren aulkian. Haiek bezala gizon ixila zara, nahiz badakizun behar den garaian eta heraberik gabe entzunarazten zure pentsamoldea. Euskaltzale suhar eta leialak ziren biak; ez diezu zorrik euskaltzaletasunean. Euskal idazle ona eta bipila zara lekuko direlarik *Zabal* eta *Hitz* aldizkari zenduetan idatzi dituzun artikuluak eta egungo mintzaldia, gramatikalari fina, kalita-

te haundiko hizkuntzalaria, Unibertsitateak emaiten dituen diploma gorenez hornitua.

Zu bezalako kideak beharrezkoak ditu Euskaltzaindiak. Egun, Euskaltzaindiaren izenean, egiten dizut ongi etorririk anaikorrena.

Bai, bihotzez zuri, ongi etorri.